

adunarea călugărilor creștini, în decembrie 1968, în capitala italiandeză. Amin!ol au recunoscut că un dialog cu celelalte religii trebuie înțeles de toți creștinii, nu numai la nivelul fiecărei confesiuni.

Din cele de mai sus se poate conchide în primul rând că religiile lumii nu înțeleg să rămână mai departe indiferente unele față de celelalte sau să continue adversitățile din trecut, atât de vătămătoare pentru fiecare dintre ele. Dar nici grăba de a intra în dialog pe teme de doctrină nu are nici un rost, un astfel de dialog fiind sortit eșecului și compunând și grave primejdii. Ceea ce se poate și este necesar și urgent este încercarea de a colabora pe teren practic, umanitar și social, pentru înălțarea războaielor din viața omenirii, pentru ajutorarea milioanelelor de oameni care suferă de foame, de boli, de lipsa științei de carte etc.

Un astfel de dialog între religii nu este numai o necesitate actuală, ci și o datorie de căpetenie a fiecărei religii; datorie la care s-a gândit, desigur, și Preafericitul Părinte Patriarh Justinian atunci când a inițiat colaborarea cultelor religioase din țara noastră — implicit cultul mozaic și cel islamic — și mai ales atunci când, cu prilejul vizitei pe care a făcut-o în iunie 1966 la sediul de la Geneva al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a propus ca acest înalt for bisericesc să găsească în viitor metodele pentru a se ajunge la încheierea unui «Consiliu mondial al tuturor religilor», la un «organism reprezentativ al tuturor religilor, preocupat de slujirea celor mai nobile năzuințe ale omenirii contemporane»¹⁴. Și socolim că, pentru Biserica Ortodoxă, până la ținerea unui Mare Sinod ortodox, numai un astfel de «dialog» cu necreștinii este de dorit.

14. «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIV (1966), nr. 7-8, p. 745-746.

M/R

O 1969 (2 t. sub. 1)

MĂRTURISIREA DE CREDINȚĂ A PAPII PAUL AL VI-LEA

I. PRELIMINARII

Prămintările din sinul romano-catolicismului au dat prilej Papii Paul al VI-lea ca, în ziua de duminică, 30 iunie 1968, la celebrarea celui de al 19-lea centenar al martirajului Sfinților Apostoli Petru și Pavel, când s-a încheiat și «Anul credinței», să adreseze «sotenn și term» întrupeii lumi catolice o *Mărturisire de credință*.

Această mărturisire de credință subliniază în mod deosebit, nu numai prin ineditul procedurii, ci și prin cuprinsul și implicațiile sale, situația doctrinară a romano-catolicismului, care a împus o precizare a unui «Crez actual», corespunzător necesităților clerului și credincioșilor¹. Insuși Papa Paul al VI-lea a specificat în introducerea la *Mărturisirea de credință*: «Vom face deci o Mărturisire de credință, vom pronunța un Crez, care, fără a fi o definiție dogmatică propriu-zisă, va în esență, cu unele dezvoltări cerute de condițiile spirituale ale timpului nostru, Crezul de la Niceea, Crezul Tradiției nemuritoare a Sfinței Biserici a lui Dumnezeu»².

Scopul în care a fost emisă această mărturisire, după cum este arătat în introducere ei, este îndoit. Pe de o parte Papa Paul al VI-lea a voit să-și afirme voința de nezdruccinat de a fi credincios depozitului de credință transmis de Sfinții Apostoli Petru și Pavel și de a întări dorința de a trăi în ea în conjunctura istorică în care se află azi Biserica, peregrinând în mijlocul lumii avesteie; iar pe de altă parte, adaugă Sanctitatea Sa, citind unele cuvinte adresate de Mărturitorii Sinodului Apostol Petru, «pentru a întări în credință pe frații noștri» (Luca XXII, 32).

Justificarea scopului pe care și-l propune o face arătând noliștea care aștia unele cerouri moderne în raport cu credința, sub influența unei lumi în profundă schimbare, în care atitea certitudini sînt discutate. «Vedem, precizează Papa Paul al VI-lea, chiar și catolici care se lasă prinși de oarecare pasiune a schimbării și a noulității». Ca urmare, este preocupat numai de grija «de a nu fi lezate învățăturile doctrinei creștine. Căci, precizează Sanctitatea Sa, așa ar însemna să se dea nătere, cum din nefericire se vede azi, la tulburări în multe inimi credincioase».

Mai mult, și-a propus ca Mărturisirea sa de credință să fie destul de completă și explicită pentru a răspunde într-un chip potrivit cu nevoia lumii, resimțită de atitea inimi credincioase, ca și de loți aceia din lume, care, aparținind unor familii mai spirituale, sînt în căutarea adevărului. Aceasta pune mari probleme pentru căpetenia Bisericii Romano-Catolice. «Știm, spune Papa Paul al VI-lea mai departe, că sufletele așteaptă cuvintele Vicarului lui Hristos și răspundem la această așteptare prin învățăturile ce le dăm în mod regulat. Însă azi ni se oferă prilejul să rostim un cuvînt mai solemn. El va îndrepta cuvîntul acesta îndeosebi împotriva subiectivismului la care a ajuns lumea de azi și împotriva sensului acestei evoluții încăncat de ipoteze arbitrare: «Peste ceea ce se poate observa științific, verificat, inteligența dată nouă de Dumnezeu atinge ceea ce este și nu doar expresia subiec-

1. *Mărturisirea de credință* a fost publicată în «Revista del Clero Italiano», nr. 8198 în limba italiană, în «Le Journal La Croix», 88-e année, nr. 26003, Mardi 2 Juillet 1968, în limba franceză, etc.

2. Vezi diferitele declarații și adevizuri în «L'Osservatore Romano», Anno CVIII, nr. 177 (32.855), Sabato 3 Agosto 1968; *Nella luce della professione di fede unione di anime vice con Paolo VI*, p. 3 și «L'Osservatore Romano», Anno CVIII nr. 182 (32860), Venerdì 9 Agosto 1968, p. 1; *Il Credo di Paolo VI nella remissione dei peccati*, p. 1 etc.

3. *La Profession de foi de Paul VI*, în «Le Journal La Croix», 88-e année, nr. 26003, Mardi 2 Juillet 1968, p. 18.

Scripturi, avînd în vedere acomodările și concessiile ce se fac tendințelor de a pune de acord doctrina cu mentalitatea modernă a credincioșilor.

Afirmînd că el «și pune încrederea sa neclintită în Duhul Sfînt, sufletul Bisericii, și în credința teologică, pe care odihnește viața Trupului bunic», Papa Paul al VI-lea și-a pregătit terenul pentru *Mărturisirea de credință*, ținînd să specifiche că este «succesorul Apostolului Petru, păstor al Bisericii universale, și că-și înalță glasul pentru a da, în numele întregului popor al lui Dumnezeu, o mărturie puternică a adevărului divin, încredințat Bisericii, pentru ca ea s-o propovăduiescă la toate neamurile»⁶.

Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea se face, astfel, din înălțimea scaunului primăciual cu succesorul Apostolului Petru cu toate drepturile sale neștirbite, sau încredințat sub tăcere, de-a arăta creștinătății întregi grava situație doctrinară, amintînd în introducere principalele erori și încercînd oficializarea unui nou Crez. Acest nou Crez, deși se referă la «schimbările cerute de condițiile spirituale ale timpului nostru», în loc de a le urta și rezolva pe acestea, expune auzănușii cunoscuta doctrină romano-catolică, spre a nu lăsa nici o posibilitate de gîndire mai largă și mai acomodată la nevoile lumii de astăzi.

Ea vrea să reia în esență Crezul niceean și să-l dezvolte, dar dezvoltările cuprind aceleași inovații romano-catolice, care au intervenit în decursul timpului. Este deci o mare diferență, și cronologică și doctrinară între Crezul niceean genuin și noul Crez al Papii Paul al VI-lea. Deosebirile de atitudine față de Crezul niceean sînt evidente, cînd le raportăm, chiar în siml romano-catolicismului, la atitudinea din secolul al IX-lea a papii Leon al III-lea.

Acest papă Leon al III-lea, după cum se știe, pus în fața modificării textului Simbolului credinței prin introducerea lui Filioque, aprobată de Sinodul din Aquisgranum (Aachen) și de Biserica din Franța și cerută de împăratul Carol cel Mare, s-a opus oricărui schimbări și a pus să se graveze pe două plăci de argint Crezul niceean, în limbile greacă și latină, fără Filioque. Iablicile Crezului au fost așezate în Biserica Sfîntului Petru cu inscripția graitoare a papii Leon al III-lea: «Haec Leo posui amare et cautela orthodoxae fidei» (Aceste (table) le-am pus eu, Leo, din dragoste și grijă pentru credința ortodoxă).

Papa Paul al VI-lea deci ne prezintă, în forma sa nouă, Crezul niceean, urmînd papii Benedict al VIII-lea, care a introdus, abia în anul 1014, Filioque. Deși nu mai este vorba de vechiul text, nici de încercarea unei «definiții dogmatice», totuși *Mărturisirea de credință* adaugă lui Filioque toate celelalte inovații intervenite de la 1014 încoa, fiind totodată o mărturie care ne arată cît de mult s-a îndepărtat noul Crez de cel gravat pe table de argint de papa Leon al III-lea.

2. CUPRINSUL MARTURISIRII DE CREDINȚA A PAPII PAUL VI

Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea, fiind o reluare actuală a Crezului niceean, se întemeiază pe articolele sale de credință, repetînd formal chiar unele cuvinte, amplificînd unele învățături, introducînd, acolo unde s-a crezut necesar, învățături noi romano-catolice, fără a elimina nici una din cunoscutele inovații, ci prezentîndu-le ca și cum ar decurge logic din doctrina inițială a Crezului niceean.

Pe fondul genuin al Crezului se brodează astfel întreaga doctrină actuală a romano-catolicismului, ceea ce poate avea urmări nefavorabile pentru situația doctrinară a catolicismului și pentru relațiile lui cu lumea și cu celelalte Biserici. Sub distincții doctrinare, cuprinse în *Mărturisirea de credință* a Papii Paul al VI-lea, majore ale Papii în momentul de față.

Chiar la prima vedere reiese clar că această Mărturisire prezintă unele particularități față de Simbolul niceo-constantinopolitan. Unele dintre ele constau în

7. *Ibidem.*

8. *Ibidem.*

tivă a structurilor și a evoluției conștiinței; ... sarcina interpretării date de Ermenică este de a căuta să înțeleagă și să degajeze, în respectul cuvîntului roșit, sensul pe care-l poartă cuvîntul roșit și nu numai de a rearea într-un fel oarecare acest sens încercînd de ipoteze arbitrare».

În același timp, Papa Paul al VI-lea atrage, de la început, atenția teologilor asupra faptului că, atunci cînd fac ceretări teologice, să nu fie lezate învățăturile doctrinei creștine, altfel s-ar da naștere, «cum din nefericire se vede și azi, la tulburări și neliniși în multe inimi credincioase». Astfel, după ce arată că Sancțiunea Sa se sprijină pe credința în Duhul Sfînt și pe cea teologică — suportul vieții Trupului bunic —, afirmă că sufelele așteptă cuvîntul Vioanului lui Hrisos și că răspunde la această așteptare prin învățături pe care le dă regulat. Ca alare, încheind anul credinței, oferă lui Dumnezeu omagiu unei Mărturisiri de credință, pe care o face ca «păstor al Bisericii universale» și «în numele întregului popor al lui Dumnezeu», ba chiar în numele păstorilor și al tuturor credincioșilor. Apoi își caracterizează această Mărturisire nu ca «nouă», ci ca «fermă», și o socotește «destul de completă și de explicită pentru a răspunde potrivit nevoii de lumină».

O actualizare romano-catolică dezvoltată a Crezului niceean făcută de Papa Paul al VI-lea, este astfel importantă în primul rînd pentru Biserica sa; ea merită însă să fie luată în discuție și de celelalte Biserici, datorită influențelor pozitive sau negative, pe care le poate avea asupra doctrinei catolice, cît și asupra ecumenismului creștin contemporan.

Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea a fost cerută de împerejurări specifice actuale, care solicită atenția din ce în ce mai mare a ierarhiei romano-catolice, în special a papii. El însuși, după cum am văzut în introducerea *Mărturisirii de credință*, atunci cînd justifică scopul pe care și-l-a propus, precizează motivele acestei *Mărturisiri de credință*. Papa este, după propriile sale afirmații, conștient de neliniștea care agită unele cercuri moderne romano-catolice cu privire la credință; ele nu scapă influenței unei lumi în adîncă schimbare, în care atîta certitudine sînt puse în discuție sau sînt contestate, chiar catolici se lasă prinși de un fel de pasiune a schimbării și a nouității⁴.

Aceste realități doctrinare romano-catolice noi s-au făcut acut simțite în diferite Biserici din țări cu un mare număr de credincioși catolici, mai ales în Biserica Olandei, iar certitudinile, pe care le amintește papa, încep a fi contestate pornind chiar de la primat și infailibilitate, repercutîndu-se asupra doctrinei hristologice, soteriologice și eclesziologice, și sfîrșind cu probleme mai secundare, dar tot atît de grave, ca aceea a căsătoriilor mixte, a accesibilității formale totale a sfințelor slujbe și a celibatului clerului. Romano-catolicismul este întrupinat astăzi de un nou «modernism» cu totul altul decît al lui A. Loisy, M. Blondel, Ed. Le Roy, L. Laberthonniere, G. Tyrrell, H. Schell, A. Fogazzaro și alții, pe care l-a condamnat papa Pius al X-lea, un «modernism» romano-catolic, căruia nu i se mai poate aplica vechile măsuri.

Formal, Papa Paul al VI-lea afirmă că «desigur Biserica are totdeauna datoria de a continua efortul său de a adînci și de a prezenta într-un mod mai bine adaptat generațiilor care se succed tainele insondabile ale lui Dumnezeu, bogate pentru toți de fructe minții, însă trebuie în același timp să aibă cea mai mare grijă, totodată îndeplinind datorria indispensabilă de căutare, de a nu aduce nici o atingere învățăturilor doctrinei creștine, căci aceasta va da naștere atunci, cum se vede din nenorocire astăzi, la tulburări și neliniși în multe suflete ale credincioșilor»⁵.

De fapt, Papa Paul al VI-lea atrage atenția că «dincolo de realitățile supuse observației, care pot fi științific verificate, Dumnezeu ne-a descoperit de ajuns ceea ce este cu adevărat, și nu numai expresia subiectivă a structurilor și evoluția conștiinței, iar sarcina interpretării — a Ermenicului — este de a căuta să înțeleagă și să degajeze, în respectul cuvîntului roșit, înțelesul al cărui purtător este un text și nu de a reface într-un fel oarecare acest înțeles pe placul ipotezelor arbitrare»⁶. De data aceasta, Papa Paul al VI-lea vizează direct răsălmăcirile înțelesului cuvîntului lui Dumnezeu, repercutîndu-se în mod special la diferitele curente creștine contemporane cu privire la istoria minții și la interpretarea mitologică a Sfîntei

4. *Ibidem.*

5. *Ibidem.*

6. *Ibidem.*

afirmarea unor puncte de credință specific romano-catolice, iar altele în amele explicabile mai dezvoltate ale categoriei învățăturii creștine.

În prima categorie intră Filioque, ideea primatului și infalibilității papale, unikalitatea explicării Răscumpărării (cu satisfacție), a Mariologiei (cu imaculata concepție și înălțarea la cer cu trupul și cu roșul și co-răscumpărător), a nașterii pure și a celor «*clona super-addita*», cu Păstorul, cu ideea de «*întemeiere a Bisericii pe piatra care este Petrus*», «*vicarul lui Hristos*», «*Păstorul Bisericii universale*» etc.

În cea de a doua categorie intră dezvoltarea mai pe larg a celorva noțiuni dogmatice ca: păcatul, Crucea, Botezul, ecleziologia, unitatea și catolicitatea Bisericii, liturgia, împărăția lui Dumnezeu și civilizația.

Simbolul de credință, după cum se știe, este împărțit, după învățătura ortodoxă, în 12 articole. Articolul 1, cuprinde învățătura despre Dumnezeu-Tatăl, prima persoană a Sfintei Treimi, articolele 2-7 cuprind învățătura despre Dumnezeu-Fiul, a doua persoană a Sfintei Treimi, articolul 8 cuprinde învățătura despre Duhul Sfânt, a treia persoană a Sfintei Treimi, articolul 9 cuprinde învățătura despre Biserică, articolul 10 cuprinde învățătura despre Botez, articolele 11-12 cuprind învățătura despre viața viitoare. Pe această împărțire a Simbolului de credință se întemeiază de obicei *Catehismul* și *Teologia dogmatică*. Această din urmă începe cu dogma Sfintei Treimi sau dogma teologică (despre Dumnezeu) în special, continuând cu hristologia, soteriologia, ecleziologia, Sfintele Taine și sfârșind cu eshatologia.

Mărturisirea de credință a Păpilor Paul al VI-lea se întemeiază pe aceeași împărțire a Simbolului de credință, cu o singură inversare a articolelor 9 și 10. Evident, este metoda cea mai bună, verificată de secolele de viață ale Bisericii creștine, care apropie orice mărturisire de credință de suferințele credincioșilor și o face receptivă, având înaintea sa modelul unic al Simbolului de credință niceoconstantinopolitan. Folosind deci această împărțire tradițională a învățăturii de credință, Păpilor Paul al VI-lea a repetat, cu fond, învățătura Simbolului de credință, dar, pretutând, în toate articolele în care au intervenit deosebirile confessionale, el a adăugat aceste deosebiri, îndepărându-se de cuprinsul Simbolului de credință. Inconștient că noile deosebiri nu se mai reduceau, ca formă, la ingeniozitatea strecurării unui singur cuvânt, sau două, în Simbolul de credință. Inovațiile aducute modificării doctrinei mai ample, care se repercutau de-a lungul tuturor articolelor. Acest lucru îl evidențiază și *Mărturisirea de credință* a Păpilor Paul al VI-lea.

Deși păstrează și folosește împărțirea formală a Simbolului de credință, cuprind expunere al articolelor este uneori denaturat. Aparent, *Mărturisirea de credință* acum nu mai este numai «*Filioque*» în acest Crez contemporan al Păpilor Paul al VI-lea, cum era pe vremea lui Benedict al VIII-lea, ci toate celelalte inovații romano-catolice. *Mărturisirea de credință* este o veritabilă sinteză a lor.

Dar felul cum le înșiră, neuitând nici una, și cum le dezvoltă, *Mărturisirea de credință* a Păpilor Paul al VI-lea, pe care el însuși a declarat-o «*solemnă*» (NE este dat să pronunțăm un cuvânt mai solemn) devine semnificativă pentru intențiile papii în momentul actual ecumenist și după înerea Conciliului al II-lea de la Vatican.

Fără a ne opri asupra formulărilor autentice ale Simbolului de credință, pe care le aflăm incluse în *Mărturisirea de credință*, vom scoate în evidență numai inovațiile și vom reținea schimbările doctrinare, fie că sînt anterioare *Mărturisirii de credință*, fie că apar pentru prima dată în ea.

Astfel, în articolul 1, care cuprinde învățătura despre Dumnezeu-Tatăl, *Mărturisirea de credință* a Păpilor Paul al VI-lea expune pe scurt învățătura despre Sfânta Treime, iar când ajunge la Duhul Sfânt, spune: «*Noi credem... în Duhul Sfânt, persoană necreată, Care porcede de la Tatăl și de la Fiul, iar mai apoi adaugă că astfel cele trei persoane divine sînt «coeternae sibi et coaequales»*», ceea ce este evident o contradicție, căci Filioque slăbește egalitatea persoanelor divine.

Urmează învățătura despre Hristos, Dumnezeu și om, cuprinsă în articolele 2-7 ale Simbolului de credință. *Mărturisirea de credință* a Păpilor Paul al VI-lea cuprinde adevărurile hristologice cunoscute și

9. *Ibidem*.10. *Ibidem*.11. *Ibidem*.

Mărturisirea de credință se ocupă apoi de Duhul Sfânt, cuprinsă în articolul 8 al Simbolului de credință. Aici, *Mărturisirea de credință* expune și învățătura despre Fecioara Maria, rupînd-o din articolele precedente. Cu privire la Fecioara Maria, *Mărturisirea de credință* insistă asupra imaculății sale concepției, «*fiind scutită de orice păcat a păcătoșului originar*», apoi continuă că «*la sfîrșitul vieții sale pă-mintești a fost înălțată cu trupul și cu sufletul în gloria cerească, unde «colitucrează la nașterea și dezvoltarea vieții divine în suferințele celor răscumpărați»*. În legătură cu Sfînta Fecioară, *Mărturisirea* nu numai că păstrează învățătura catolică de mai înainte despre imaculata concepție, ci reafirmă și învățătura mariologică mai noi cu privire la înălțarea Fecioarei la cer cu trupul și la activitatea ei cerească în opera de mînbuire.

Acum urmează o inversare a articolelor 9 și 10. *Mărturisirea de credință* a Păpilor Paul al VI-lea dezvoltă mai întâi articolul 10, despre Iisus, pe care-l leagă de păcatul strămoșesc și de jertfa de pe Crucea a Domnului nostru Iisus Hristos. Cu privire la păcat, *Mărturisirea de credință* a Păpilor Paul al VI-lea reînnoiește învățătura Conciliului de la Trident, după care păcatul originar este transmis cu natura umană «*nu prin imitație, ci prin propagare*» și că este, astfel, «*propriu fiicărui*»¹². Răscumpărarea este explicată unilateral (ca satisfacție).

Abia acum *Mărturisirea de credință* se întoarce la articolul 9, care învață despre Biserică. Aici, *Mărturisirea de credință* afirmă că «*Biserica, una, sfîntă, catolică și apostolică este zidită de Iisus Hristos pe piatra care este Petrus*»¹³. În conținut, *Mărturisirea de credință*, spune: «*Noi credem tot ce se cuprinde în cuvîntul lui Dumnezeu, scris sau transmis, propovăduit de Biserică, pentru a fi crezut ca descoperit de Dumnezeu, fie printr-o judecată solemnă, fie prin magisterul ordinat și universal. Noi credem în infalibilitatea de care se bucură succesorul lui Petrus, cînd el învață «*ex cathedra*» ca păstor și învățător al tuturor credincioșilor și cu acestuia este înzestrat de asemenea și colegiul episcopilor, cînd el își exercită asupra lui magisterul suprem*»¹⁴.

Toată expunerea teologică de pînă aici a-a stăruie papii pentru a fi legătină primatul și infalibilitatea, care sînt de altfel și miezul *Mărturisirii sale de credință*, ca astfel să decurgă mai departe unitatea și catolicitatea Bisericii Romano-Catolice și chemarea spre unitate a tuturor creștinilor, pe care Papa Paul al VI-lea o face în acești termeni edificatori pentru adevărații intenții ale acestei *Mărturisiri de credință*: «*Recunoscînd că există, în afara organismului Bisericii lui Hristos, numeroase elemente de adevăr și sfințire care sînt proprii ale ei și tind spre unitatea catolică și credință în lucrarea Duhului Sfînt care trezește în inima discipolilor lui Hristos dragostea acestei unități, noi avem speranța că creștinii care nu sînt încă în deplină comuniune cu Biserica unită se vor reuni într-o zi într-o singură turmă cu un singur păstor*»¹⁵.

Învitația spre intrarea în staulul Bisericii Romano-Catolice prezentă și în alte enciclică, este de data aceasta mai directă și mai stăruitoare, deși liosec conținutul, pe care o numește folosind termenul catolic consacrat «*transsubstantiation*». Referindu-se la «*orice explicație teologică care încearcă să pătrundă întru-un fel oarecare acest mister*», *Mărturisirea de credință* avertizează că «*pentru a fi de acord cu credința catolică trebuie să se susțină cu tărie că în realitatea însăși, independent de mîntea moștră, pîinea și vinul au încetat de a mai exista, după consacrare, astfel că Trupul și Sîngele adorat ale Domnului Iisus sînt din acea clipă în mod real înaintea noastră sub speciile sacramentale ale pîinii și vinului*»¹⁶. La acest punct, *Mărturisirea de credință* precizează cu toată înțînsirea noțiunea catolică față de diferitele întreprinderi sacramentale ale Sfintei Euharistii, vizîndu-le în mod special pe cele protestante, fără a le numi, care ispitesc în timpul din urmă și pe unii credincioși romano-catolici.

Expunerea ecleziologică din *Mărturisirea de credință*, care este cea mai lungă, continuă cu necesitatea Bisericii pentru mînbuire, apoi trece la Sfînta Taină a Euharistiei, insistînd asupra prefației pîinii și vinului în trupul și sîngele Mîntuitorului, pe care o numește folosind termenul catolic consacrat «*transsubstantiation*».

Referindu-se la «*orice explicație teologică care încearcă să pătrundă întru-un fel oarecare acest mister*», *Mărturisirea de credință* avertizează că «*pentru a fi de acord cu credința catolică trebuie să se susțină cu tărie că în realitatea însăși, independent de mîntea moștră, pîinea și vinul au încetat de a mai exista, după consacrare, astfel că Trupul și Sîngele adorat ale Domnului Iisus sînt din acea clipă în mod real înaintea noastră sub speciile sacramentale ale pîinii și vinului*»¹⁷. La acest punct, *Mărturisirea de credință* precizează cu toată înțînsirea noțiunea catolică față de diferitele întreprinderi sacramentale ale Sfintei Euharistii, vizîndu-le în mod special pe cele protestante, fără a le numi, care ispitesc în timpul din urmă și pe unii credincioși romano-catolici.

12. *Ibidem*.13. *Ibidem*.14. *Ibidem*.15. *Ibidem*, p. 19.16. *Ibidem*.17. *Ibidem*.

a eterna aceste diferențe prin vreo oarecare explicare. Despre Duhul Sfânt, după cum am văzut, papa spune fălos și scurt: «Credem în Duhul Sfânt, persoana necreată Care procede de la Tatăl și de la Fiul, ca iubire eternă a lor», ceea ce e contrar cuvîntului Mîntuitorului de la Sfîntul Evanghelist Ioan (XV, 26).

Despre Fecioara Maria este afirmată înălțarea ei la cer cu trupul și rolul ei de «conlucrătoare la nașterea și dezvoltarea vieții divine în sufletele celor răscumde «părați». Asadar Maica Domnului este pusă pe același plan cu Domnul Iisus Hristos.

Se afirmă, după cum am văzut, ounoscuta teză că Biserica este «zidită de Iisus Hristos pe piatra, care este Petru», deși în Efeseni II, 20 se spune că Biserica e zidită «pe temelii Apostolilor și Proorocilor, iar piatra cea din capul unghiului este Hristos».

Papa crede mai departe în infailibilitatea sa: «Noi credem în infailibilitatea de care se bucură succesoriul lui Petru, cînd învață «ex cathedra» ca Păstor și învătător al tuturor credincioșilor». E drept că adaugă: «Și cu această infailibilitate este înzestrat și colegiul episcopilor, cînd exercită împreună cu el magisteriul suprem», sau «în comunune cu el».

E aici un cerc vicios al subiectivității în sens protestant. Papa crede că este infailibil. Infailibilitatea sa în credință o întemeiază pe credința sa în infailibilitate. Sau: sînt infailibil în credința mea, pentru că cred că sînt infailibil. Nici un punct de sprijin în afară de el pentru această infailibilitate. Dar pentru prima dată infailibilitatea papală s-a proclamat și s-a întemeiat pe hotărîrea unui Conciliu, a Conciliului I de la Vatican. De ce a avut nevoie atunci papa de hotărîrea unui Conciliu? Cel puțin atunci a fost infailibil și Conciliul. Se va spune: Conciiliu a fost infailibil, pentru că era papa cu el. Dar de ce papa a avut nevoie atunci și de Conciliu, iar alte dați nu mai are nevoie? De ce nu a hotărît papa și atunci de unul singur că este infailibil? Peste tot raportul între infailibilitatea papii de unul singur și infailibilitatea Conciliului, dar numai în comunune cu papa, este o chestiune neclarificată și poate chiar neclarificabilă.

În expresia citată a papii se mai cuprinde un echivoc. El este infailibil cînd vorbeste ca «Păstor și învătător al tuturor credincioșilor».

O speranță la fel de utopică, cum e credința exprimată mai sus, exprimă papa cînd spune: «Noi nutrim speranța că într-o zi creștinii care nu sînt încă în deplină comunune cu Biserica unică se vor reuni într-o singură turmă și sub un singur Păstor».

O oarecare contradicție se cuprinde în afirmarea papii că creșterea împărăției lui Dumnezeu nu folosese nimic din progresul civilizației omenesti, căreia fi urmează imediat îndemnul dat creștinilor de a contribui la promovarea dreptății, păcii și înfrățirii între popoare. Oare, nu intră în progresul civilizației și îmbunătățirea relațiilor între oameni și aceasta nu înseamnă o oarecare înaintare a vieții omenesti spre împărăția lui Dumnezeu, chiar dacă perfecțiunea acestei împărății nu se poate obține pe pămînt?

Papa afirmă, de asemenea, credința în purgatoriu prin care trec unele suflete ce mai «au nevoie de curățire». Sufletele care au trecut prin purgator, sau cele care n-au mai avut nevoie să treacă prin el, sînt de pe acum «în fericirea vesnică și-L văd pe Dumnezeu așa cum este», deci sînt în desăvîrșirea fericirii eterne, nemaiavînd să aștepte pentru aceasta Judecata din urmă. Peste tot, despre o Judecată din urmă și universală nu se găsește în Mărturisirea papii nici un cuvînt. Reducerea importanței Judecării universale este o învătătură specifică catolică. Dar în Mărturisirea papii ea este dusă la extrem. Pentru ce mai declară papa atunci, la sfîrșitul Mărturisirii: «Așteptăm învierea morților și viața veacului ce va să fie?» Pentru ce să repete niște cuvinte ale Crezului, pe care le-a golit de orice conținut.

Din cuprinsul Mărturisirii de credință a Papii Paul al VI-lea reiese că nu aduce nici un aport cauzei ecumenismului. Ea este insuficientă numai de tendințe negative de-a o pri orice încercare de a aprofunda punctele de credință pentru promovarea ecumenismului și a deschiderii Bisericii față de lume. Ea frînează în mod evident acel «aggiornamento», înființat de Conciliul al II-lea de la Vatican, prin formulări «rigide și ferme», oficializate solemn la închiderea «Anului credinței», închidere solemnă nu numai a accesului alt, dar și o «închidere doctrinară».

Acum urmează atitudinea Mărturisii de credință față de progresul civilizației: «Noi mărturisim că împărăția lui Dumnezeu, începută aici pe pămînt în Biserica lui Hristos, nu este din lumea aceasta, al cărui chip trece, și că adevărata sa creștere nu poate să fie confundată cu progresul civilizației, al științei și al tehnicii umane, ci ea consistă în cunoașterea mereu mai adîncă a însondabilelor bogății ale lui Hristos, în nădăjduirea mereu mai puternică a bunurilor eterne, în a răspunde mereu mai arzător dragostei de Dumnezeu și în a răspîndi mereu mai larg harul și sfințenia printre oameni. Dar totmai această dragoste face ca Biserica să se îngrijească în mod constant de adevărul bine temporar al oamenilor. Neîncredînd de a reaminti fiilor săi că ei n-au aici pe pămînt cetate stătătoare, ea îi îndumnează la fel de a contribui, fiecare după chemarea sa și după mijloacele sale, la binele cetății lor terestre, de a promova dreptatea, pacea și încredințarea între oameni, și a se devota ajutorării fraților lor, mai cu seamă celor mai săraci și mai nefericiți. Intensa solicitare a Bisericii, mîreasa lui Hristos, pentru nevoile oamenilor, pentru bucuriile și speranțele lor, pentru grijele și eforturile lor, nu este deci altceva decît marea sa dorință de a le fi prezentă pentru a-i lumina cu lumina lui Hristos și spre a-i aduna pe toți în El, unicul lor Mîntuitor. Aceasta nu poate însemna niciodată că Biserica se conformează ea însăși lucrurilor din această lume, nici că-și diminuează ardora așteptării Domnului Său și a împărăției vesnice»¹⁸.

Atitudinea Mărturisirii de credință a Papii Paul al VI-lea este contradictorie la acest punct. Pe de o parte contestă că în progresul civilizației, al științei și tehnicii umane se poate vedea mersul ascendent al omenirii spre fericire și progres, rupînd legăturile organice ale vieții credincioșilor în Biserica și în mijlocul societății din care fac parte. Pe de altă parte, îndeamnă pe fiecare credincios să contribuie, fiecare după chemarea și mijloacele sale, la bunăstarea «cetății lor eterne». Explicația se află în menținerea separării stricte dintre Biserica și civilizația, știința și tehnica modernă, delimitîndu-li-se domeniile formale, fără a ține seama de imperativele vieții contemporane. Promovarea dreptății, păcii și fraternității, cum și ajutorarea celor mai săraci și nefericiți despre care vorbește Mărturisirea de credință, merg pe altă cale decît cea a civilizației, științei și tehnicii. Biserica nu se poate conforma «lucrurilor lumii».

Este aici, după cum se poate observa, o reminiscență a «închiderii» mediervale a Bisericii de către Papa Paul al VI-lea față de progresul civilizației, față de știință și tehnică și chiar față de năzuințele morale superioare ale vremii de azi. El ad-mite numai o colaborare individuală a credincioșilor. Nonconformismul Bisericii este confruntat cu colaborarea credincioșilor aceiași Bisericii Catolice, închiderea Bisericii este confruntată cu deschiderea credincioșilor aceiași Bisericii. Viața cu imperativele sale actuale este așezată numai pe un plan terestru, deși ea formează cadrul acțiunii Bisericii, iar programul civilizației, științei și tehnicii și năzuința sa spre relații superioare între oameni, constituie unul din factorii înălnțării omenirii spre împărăția lui Dumnezeu.

Ultîmele articole ale Simbolului de credință, al II-lea și al III-lea, sînt cuprinse în finalul Mărturisirii de credință a Papii Paul al VI-lea, care se ocupă cu viii și morții. În acest final este cuprinsă și învătătura despre purgator, unde «sufletele celor care mor mai au nevoie de a fi curățite»¹⁹. Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea și-a integrat, astfel, toate deosebirile doctrinare esențiale, neomîntînd nici una și integrîndu-le nouului Crez al pontifului roman.

Luînd în considerare textul Mărturisirii de credință a Papii, nu observăm în el nici un fel de preocupare de-a exprima învătătura de credință într-un mod mai adaptat credinciosului de azi, de-a lumina prin învătătura creștină vreuna din problemele lumii contemporane. Nu se constată nici un fel de preocupare de «aggiornamento» măcar în cuvînte, așa cum cerea Papa Ioan al XXIII-lea. Este o înșirare rigidă a vechilor formule ale credinței, fără nici o încercare de expli-care a lor.

Ca să ne oprim numai la punctele de diferență între doctrina catolică și cea ortodoxă, nu observăm în textul Mărturisirii papale nici un fel de străduință de

18. *Ibidem*.19. *Ibidem*.

3. CARACTERISTICELE DOCTRINARE ALE MARTURISIRII DE CREDINȚA A PAPII PAUL VI

Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea este o reafirmare actuală a doctrinei romano-catolicismului. Ea se remarcă prin:

1. Menținerea intransigență a tuturor deosebirilor confesionale. Noul Crez, față de Simbolul de credință cuprinde pe mai-vechii filioque apoi toate inovațiile intervenite în decursul timpului. Ele se centralizează în jurul primatului și al infalibilității papei «ex cathedra». Prezența centrală a acestui pivot catolic determină repercușiuni în întreaga doctrină a *Mărturisirii de credință*, care din cauza aceasta devine pentru celelalte Biserici creștine ceea ce formal este: o mărturisire de credință romano-catolică și nicidecum un Simbol de credință ecumenic creștin, cum a fost cel niceean.

2. Instituirea unui «status quo ante» doctrinar. *Mărturisirea de credință* a Papii Paul al VI-lea a fost determinată, în mare măsură, de urmările postconciliare. De aceea această *Mărturisire de credință* expune numai doctrina despre Biserică, după constituția dogmatică a Conciliului al II-lea de la Vatican, în schimb citează și din formulările Conciliului de la Trident.

3. Denunțarea unei situații neclare și confuze în romano-catolicismul actual «interventiv după constituțiile Conciliului al II-lea de la Vatican, o înțelegere nouă de către unii reprezentanți sau chiar Biserici Catolice (locale) a lui «aggiornamente», care nu numai că nu este pe placul pontifului, dar îl și îngrijorează, și-l înduie să dea înapoi și să ia o atitudine de frinare rigidă față de orice «acomodare sau conformare a Bisericii lucrurilor acestei lumi».²⁰

4. Reluarea unor atitudini specifice medievale de către Papa Paul al VI-lea față de civilizație, știință și tehnică, chiar dacă ele sînt mai abil expuse și au un aspect conservativ în unele privințe. Civilizația, știința și tehnica nu se pot confunda cu «creșterea proprie a împărăției lui Dumnezeu», ele nu reflectă un plan divin de neconțință imbușnățire a lumii, ele sînt exterioare Bisericii. Biserica Romano-Catolică se deschide, după Papa Paul al VI-lea, față de ele într-atît cît ele ajută credincioșii pentru bunăstarea cetății lor terestre.

Se uită deci esențialul că și credincioșii sînt creatorii civilizației, științei și tehnicii. Fiecare trebuie să muncească, deci cu membrii ai Bisericii Romano-Catolice ei contribuie prin ceea ce fac nu numai la o bunăstare pămîntească, dar și la procesul spiritual de pregătire a realizării împărăției lui Dumnezeu pe pămînt. În acest sens credincioșii sînt mesageri ai dreptății, ai păcii și fraternității. *Mărturisirea de credință* a Papii Paul al VI-lea însă, prinsă între rigorile unor atitudini depășite și realitățile progresului modern, n-a soluționat această problemă vitală a credinței contemporane, ci a lăsat relațiile dintre Biserică și civilizație într-un stadiu antiețic.

5. Precizarea, expunerea și întărirea credinței romano-catolice. Într-adevăr, *Mărturisirea de credință* are acest scop major, dar prin simplul fapt al formei oficiale pe care a crezut Papa Paul al VI-lea nimerit să i-o dea, ea a trebuit să se transforme într-o expunere de credință romano-catolică, utilă doar formal doctinar, inutilă și chiar păgubitoare din punct de vedere interconfesional, deoarece deosebirile între confesiunile creștine nu constituie un secret pentru nimeni și nu trebuie evidențiate printr-un Crez solemn și ferm.

Mărturisirea de credință ar fi trebuit să meargă pe drumul unității creștine, de care vorbește Papa Paul al VI-lea, scoțînd în evidență ceea ce unește pe creștini în momentul de față ecumenicist, nu tocmai ceea ce-i desparte. Or, *Mărturisirea de credință* n-a înșirat toate deosebirile confesionale și a insistat asupra lor.

Mărturisirea de credință denunță, astfel, nu numai o stare de criză și de confuzie interioară romano-catolicismului, dar și o neputință a oficialității catolice de a-i face față și cu aceasta o neputință de a se deschide lumii și celorlalte Biserici.

Față de anumite formulări ale Conciliului al II-lea de la Vatican, care deschideau unele perspective prin reluările lor în diferitele cuvîntări ale altor reprezentanți ai romano-catolicismului, *Mărturisirea de credință* a Papii Paul al VI-lea este o evidențiată situație pe vechile poziții confesionale, o închidere doctrinară între zidurile intransigenței și intoleranței dogmatice.

20. *Ibidem*.21. *Ibidem*.

Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea încearcă să afirme vizibil superioritatea doctrinară a romano-catolicismului, izolarea sa extremă între celelalte confesiuni creștine, după care numai romano-catolicismul deține învățătura genuină a creștinismului, iar Biserica Romei este «Biserica unică»²¹. Este și aceasta o vechi metodă binecunoscută a conducerii romano-catolicismului, care se vede că n-a fost sovotită perimată, ci a fost reînnoită²².

Mărturisirea de credință a Papii Paul al VI-lea reprezintă un moment doctrinar deosebit de semnificativ, fiind seamă că nu de mult și-a închis lucrările Consiliul al II-lea de la Vatican. Însuși papa a trebuit să intervină, după discuțiile ample și constituțiile dogmatice, printr-un nou Crez, care reprezintă mai mult o rămânere doctrinară pe loc, chiar o dare înapoi a conducerii romano-catolicismului, nicidecum un pas înainte, care rupe orice perspective, în această situație, de contacte ecumeniste, sau de înțepere a unui dialog²³.

«Roma locuta, causa finita!» Această formulă autoritară se poate aplica, fără nici o greșeală, și actualei *Mărturisiri de credință* a Papii Paul al VI-lea. Romano-catolicismul încearcă să iasă din frământarea doctrinară²⁴, folosind din nou metode perimate. Așa s-a dovedit a fi și această *Mărturisire de credință* a Papii Paul al VI-lea. Ea poate fi o pildă de o rău înțelesă fermitate doctrinară, de încercare de a stăvili procesul de dizolvare a autorității specifice romano-catolice, dar procesul va continua mai departe, determinat în parte chiar de rigiditatea noii *Mărturisiri de credință*, iar global de inovațiile confesionale incluse și în noul Crez al pontifului roman.

4. CONSECINȚELE MARTURISIRII DE CREDINȚA A PAPII PAUL VI

Cum era și de așteptat, repercusiunile *Mărturisirii de credință* a Papii Paul al VI-lea nu s-au lăsat mult așteptate. De pildă, Pastorul Dr. Lukas Vischer, directorul Comisiei pentru «Credință și Constituție» și membru al grupului mixt de lucru cu Biserica Romană, a făcut la Adunarea de la Upsala următoarele observații:

1. «Nu este surprinzător că papa reamintește Bisericii sale doctrina tradițională a Bisericii Rome. El a mai dat asemenea avertizări și cu alte ocazii. Trebuie notat poarta deschisă pentru discuții ulterioare».

2. Crezul este un comentariu al Simbolului de la Niceea. Această *Mărturisire de credință* este excepțional de marea majoritate a Bisericilor și este normal ca multe din fraze să fie acceptabile și pentru ceilalți creștini. Totuși este nefericită punerea pe același plan a propriilor convingeri ale Bisericii Romano-Catolice cu Simbolul acceptat de toți creștinii.

3. După declarația Conciliului al II-lea de la Vatican asupra coeziunii, este surprinzător ca papa să țină o cuvîntare de o asemenea importanță fără asistența colegiului episcopal.

4. Papa recunoaște că mai există elemente de adevăr și de simțire care aparțin Bisericii în afară de organismul Bisericii lui Hristos și așa exprimă nădejdea că

21. *Ibidem*.

22. Alitudinea Papii Paul al VI-lea a fost confirmată, după *Mărturisirea de credință*, prin enciclica asupra contrafeccțiunii *Humanae vitae* din iulie 1968 și apoi prin declarațiile sale din 18 septembrie 1968, prin care se pronunță împotriva eceri contestației, referindu-se la contestațiile și repercurșiunile iscate de anumite texte ale magisterului eclesialic, în special cele cu privire la Enciclica *Humanae Vitae*. Vezi: B. Noël, *Paul VI s'élève contre de la contestation*, în «Le Figaro», Vendredi 18 octobre 1968, p. 4 și: *Après la publication de l'encyclique sur la contraception*, în «Le Monde», XXV-e année, nr. 7325, Vendredi 2 Août 1968, p. 10.

23. Acest lucru este recunoscut și de A. Wenger, *La foi de Pierre*, în «Le Journal La Croix», 88-e année, nr. 26003, Mardi 2 Juillet 1968, p. 24: «Fără a fi o definiție dogmatică propriu-zisă, *Mărturisirea de credință* realimă punctele doctrinei tradiționale, abuze de conștientia modernă».

24. În *Mesaajul Papii Paul al VI-lea*, adresat preșilor, la închiderea Anului credinței, la 30 Iunie 1968, însuși Papa Paul al VI-lea recunoaște: «Există la unii membri ai clerului o neliniște, o incertitudine asupra condițiilor eclesialice. Ei gîndesc că au fost lăsați departe de evoluția socială modernă». Vezi: *Le Message du Pape aux prélatres*, în «Le Journal La Croix», 88-e année, nr. 26003, Mardi 2 Juillet 1968, p. 20.

acei creștini care nu sînt încă în deplină comuniune cu singura Biserică se vor aduna într-o zi într-o singură turmă și cu un singur păstor. Nădejdea unei unități în jurul singurului păstor Iisus Hristos, este desigur împărtășită de toți creștinii și acesta este motivul pentru care ei se întîlnesc în vederea unui dialog și a unei comuniune comune. Credința, care însușește declarația papii trebuie desigur consolidată cu respect de către creștinii necatolici, însă trebuie spus totodată că ei nu pot fi de acord cu ea.

5. Acest comentariu a fost făcut cu intenția de a răspunde stării spirituale a epocii noastre. Se poate pune întrebarea dacă papa a reușit într-adevăr să realizeze această intenție. Multe din marile probleme ale vremurilor noastre nu apar în acest comentariu. Primirea pe care i-o va face Biserica Romano-Catolică va arăta pînă la ce punct acest crez reușește să transmită Evanghelia Domnului²⁵.

Acestor observații le-a răspuns teologul romano-catolic Prof. Yves Congar. El constată că, atât din partea ecumeniștilor romano-catolici, cît și din partea celor protestanți, s-au manifestat unele rezerve serioase. Astfel, el amintește că Pastorul Dr. Vissert Hooft a declarat că orice manifestări ale oricăror Biserici interesează pe toate celelalte: «Res nostra agitur». Apoi Pastorul Dr. Lukas Vischer a criticat caracterul confesional și necumunist al acestei *Mărturisiri de credință* a Papii Paul al VI-lea. La rîndul său, corresponsentul romano-catolic al ziarului «Informations catholiques internationales», Giancarlo Zizola, afirmă că criticile aduse arată că nu mai sîntem într-o epocă individualistă (à la foi du charbonnier), sau favorabilă atitudinii unui Ferdinand Brunetièr, care zicea: «Ce cred eu? Duceți-vă și întrebați la Roma». Căci un act al autorității celei mai venerate nu trece fără să i se judece cuprinsul, tonul, impresia asupra celorlalți.

Răspunzîndu-le, Prof. Yves Congar atrage atenția asupra stării actuale a romano-catolicismului: «Sfîntul Părinte conduce Biserica Romano-Catolică într-unul din momentele cele mai dificile din istoria ei. Ea a omonocut îndeeajuns și altele, însă niciodată poate n-a fost pus totuși în discuție dintr-odată ca astăzi. Amestecate cu admirabile resurse, cu legitime căutări, cu autentice elaborări noi, multe propuneri conducerează la zădărnirea pozițiilor făcute pînă aici sigure. Noi vom fi de acord de bunăvoie că multe din aceste poziții pot fi supuse revizurii sau căutării unei mai bune formulări. Însă mulțimea de probleme puse în discuție, imprudentă și radicalismul unora sînt de natură de a împărtăși neliniștea pe care Sfîntul Părinte a exprimat-o de aștepta ori, dînd în același timp avertismente sfîrșitoare, dar exprîndu-și și voința cea mai fermă de a nu descuraja nici o căutare valabilă».

În această situație complexă, Papa Paul al VI-lea, după Prof. Yves Congar, «n-a promulgat un syllabus», n-a predicat, ci a dat exemplu luînd conducerea credinșilor romano-catolici nu ca o autoritate deasupra lor ci ca unul dintre ei, primul dintre ei: «Iată credința mea»²⁶. Justificarea difuzării acestei *Mărturisiri de credință* «individuală» a papii Paul al VI-lea nu schimbă însă cu nimic situația creată de ea, ci dimpotrivă întărește valoarea ei doctrinară pentru credinșii romano-catolici, în numele cărora a mărturisit papa.

Realitățile doctrinare romano-catolice rămîn aceleași. Teologul Yves Congar nu ignoră situația tragică doctrinară a romano-catolicismului și se pronunță pentru revizuirea multor poziții și pentru căutarea unor mai bune formulări, ceea ce este semnificativ. *Mărturisirea de credință* a Papii Paul al VI-lea a dezvoltat astfel, starea de lucruri din romano-catolicism, care se află într-un adînc proces doctrinar de revizuire și de reformulare²⁷.

Papa Ioan XXIII lănsase formula unui «aggiornamento» a doctrinei catolice cel puțin în termeni. La Conciliul al II-lea de la Vatican s-a vorbit mult de acest «aggiornamento» și s-au făcut unii pași în acest sens. Pe acest drum teologii romano-catolici au mers mai departe după Conciliu. Ra unii din ei au mers atît de departe că au alarmat conducerea centrală a Bisericii Romano-Catolice și partea mai conservatoare din episcopatul catolic. Papa Paul al VI-lea a dat numeroase avertismente accesiei teologiei. În cuvîntarea ținută la Congresul teologilor catolici dîin sep-

²⁵ Totuși în acest mesaj Papa Paul al VI-lea nu uită să amintească de «apropierea ecumenică a fraților creștini separați de noi».

²⁶ Yves Congar, *Sur une profession de foi*, în «Le Journal La Croix», 88-année, nr. 25.022, Mercredi 21 Juillet 1968, p. 12.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Rebellions in Biserica Catolică*, în «Contemporain», 48 (1155) 29 noiem. 1968, p. 11.

tembrie 1966, papa a insistat îndelung asupra unei libertăți a teologilor care ar deveni licență²⁸.

Foarte îngrijorat a vorbit Papa de aceste tendințe ale teologiei în fața primei sesiuni a «Sinodului episcopilor», cu ocazia deschiderii lui, la 29 septembrie 1967: «Prima datorie a acestei reuniuni este menținerea credinței catolice... Este menținerea integrității ei sub aspectul doctrinar și istoric».

Deaparte de a admite că Consiliul a deschis o perioadă de adaptare a catolicismului cu înțelegerea lumii de azi și a celorlalți creștini, papa consideră că perioadă postconciliară trebuie să fie o perioadă de frînare a tendințelor de înnoire. Grijă de fidelitatea doctrinară trebuie deci să călăuzească această perioadă postconciliară. Papa cheamă la asumarea acestei griji de frînare a tendințelor înnoitoare tot episcopatul catolic. «Ea trebuie să precupe cu atît mai multă vigilență pe cei ce defîin în Biserică mandatul lui Hristos de a învîta, de a răspîndi mesajul lui Hristos, de a păzi «depozitul» credinței. Aceasta cu atît mai mult, cu cît pericolele care amenință credința sînt mai greve și mai numeroase. Există pericole foarte mari din cauza tendințelor areligioase ale mentalității moderne, există amenințări înșidoase care se manifestă chiar în sinul Bisericii prin păreriile anumitor magiștri și scriitori»²⁹. Dar cei mai mulți membri ai «Sinodului episcopilor» au refuzat să urmeze directivele papale și să condanne tendințele înnoitoare în teologie.

Asistăm astfel la fenomenul următor: În vreme ce majoritatea episcopilor și teologilor catolici, urmați de compul laicilor, tînde spre o înnoire în exprimarea credinței, dezvoltînd începuturile făcute de Conciliul al II-lea de la Vatican, Papa Paul al VI-lea cu o minoritate concentrată în Curie se silește să frîneze această mișcare aproape generală din Biserică.

Pe linia acestei acțiuni de frînare s-a înscris și *Mărturisirea de credință* a Papii Paul al VI-lea. Puțini catolici care mai sînt elăburi de papă în această acțiune socotesc că papa are dreptate, căci situația în Biserica Romano-Catolică este alarmantă, așa cum am văzut cu s-a pronunțat și Prof. Yves Congar, Louis Sallieven spune și el: «Biserica este frîmțată de foarte mulți ani, dar mai cu seamă după Conciliu, de o adîncă mișcare de «contestatie». Nu este numai masa mijlocie care agită, în cea mai adîncă confuzie, toate ideile religioase. Este însuși clerul, care în toate domeniile se năpustește spre nouate. Indexul a fost suprimat. Fiecare își proclamă adevărul său propriu... Sub pretext de colegialitate, episcopii tind să conteste Bisericii naționale și redactează catenisme (cazul Olandei și al Franței), care diferă între ele și se îndepărtează de la doctrina tradițională. Pe scurt, dacă nu este anarhie, în orice caz este un început de anarhie»³⁰.

Săptămîna după săptămîna, Papa Paul al VI-lea și-a multiplicat avertismentele, însă nu a fost ascultat. Atunci el s-a hotărît să vorbească prin documente solemne și au ieșit la iveală unul după altul: *Mărturisirea de credință* din 29 iunie 1968 și Enciclica *Humanae Vitae*. Constatăm însă că așa cum ovîntările papii nu mai sînt ascultate, așa nu mai sînt ascultate nici enciclicile și *Mărturisirea de credință*. Prăpastia între papă și Biserică devine tot mai adîncă.

Ortodoxia stă în fața Bisericii Romano-Catolice cu echilibrul ei între autoritate și libertate. Dacă Biserica Romano-Catolică nu va adopta acest model al sobornicității, ea poate să devină pradă unui haos de opinii. Henri Pesquet scrie: «Roma va trebui să țină socoteală de consecințele doctrinei colegialității, definită de Conciliu. Emanciparea episcopilor rămîne încă foarte relativă, însă mișcarea este pornită și nu mai poate fi oprită»³¹.

Acest edinc proces de frîmțare a romano-catolicismului s-a făcut atît de intens simțit și după difuzarea *Mărturisii de credință*, încît a determinat o nouă intervenție de lămurire a ei chiar din partea Papii Paul al VI-lea.

Cu prilejul recitării *Mărturisii de credință* în multe biserici, la sărbătoarea romano-catolică a lui Hristos Împărat, în ultima duminică a lunii octombrie (27 octombrie 1968), Papa Paul al VI-lea a adus precizări noi³², care se referă la «situația credinței în romano-catolicism», dezvoltînd unele dintre motivele acestui nou Crez.

²⁹ «Le Monde», 4 oct. 1966, p. 5. ³⁰ «La Croix», 3 sept. 1967, p. 4.

³¹ «Le Monde», 6 aug. 1968, p. 9. ³² «Le Monde», 10 sept. 1968, p. 10.

³³ G. Huber, *L'enseignement du Paut VI: Situation dramatique de La foi*, în «Le Journal La Croix», 88-année, nr. 26107, Vendredi 1-er, Samedi 2 Novembre 1968, p. 9.

Insistând că credința este «fundamentul și rădăcina însăși a justificării», Papa Paul al VI-lea românește «unele realități doctrinare specifice romano-catolicismului: «Astăzi, conștient de ceea ce trebuia să se ajungă prin progresul uman, adeseori la credință a devenit mai grea... Actul de credință a devenit mai dificil chiar la un nivel psihologic... Remediile propuse sînt adeseori înșelătoare... Unii ar vrea să diminueze conținutul credinței la cîteva propoziții de bază. Nu s-ar putea spune că de arbitrar și dezastros este un asemenea procedeu, chiar înveștat cu o aparență științifică. Alții își iau dreptul de a face o selecție între adevăratele Credințe, pentru a respinge pe cele care nu plac și a păstra pe cele care par mai acceptabile astăzi. Alții, în sfîrșit, încearcă a adopta adevăratele de credință cu mentalitate modernă, luînd adeseori această mentalitate drept măsură pentru gândirea religioasă. Lăudabilul efort de a exprima adevăratele de credință în termeni accesibili grațului și mentalității timpului nostru a determinat uneori îndepărtarea de unele «dogme dificile», sau alterarea lor»³¹.

Enumerînd aceste «remedii propuse», Papa Paul al VI-lea a încercat din nou să justifice necesitatea noului Crez, după primele impresii în lumea creștină, și a insistat numai asupra situației credinței. «dramatică la ora actuală» și în romano-catolicism. Papa Paul al VI-lea n-a uitat să prezice: «Noi vom zice, pe lângă aceasta, că dificultățile provin și din studiile filologice, exegetice, istorice, aplicate primului lucru al adevărului divin al Sfintei Scripturi. Lipsită de complemenții furnizați de Tradiția și autoritatea magisterului ecleziastic, chiar studiul Bibliei este plin de îndoieli și de probleme, care mai mult deconectează decât reconfor-tează credința»³².

Inchind. Papa Paul al VI-lea s-a referit la una din sentințele Conciliului al II-lea de la Vatican: «Sfînta Tradiție, Sfînta Scriptură și magisterul Bisericii, printr-o rînduită înțeleaptă a lui Dumnezeu, sînt astfel reunite și solidară între ele, încît nici una dintră aceste realități nu subsistă fără celelalte» (Constituția Despre Revelație, nr. 10)³³.

Mărturisirea de credință a Papei Paul al VI-lea a cerut, astfel, precizări noi din partea lui și încă va mai cere, datorită consecințelor doctrinare și implicățiilor care au urmat chiar în sînul romano-catolicismului însuși. Mărturisirea de credință recentă nu le-a putut face față tuturor, lăsînd o serie de probleme deschise, dacă nu chiar cele mai importante dintre ele, care demotă că procesul doctrinar, semnalat, nu s-a oprit, ci merge înainte, angajînd întreaga doctrină romano-catolică și întorcînd-o cu fața către chestiunile majore ale vieții contemporane.

În acest sens, ni se pare limpede că prima caracteristică a epocii noastre o formează năzuințele spre unire ale tuturor Bisericilor creștine. Însăși Biserica Romano-Catolică a manifestat dorința unui «dialog al dragostei» — adică fără distictarea doctrinei: «Secretariatul unității», ca și participarea delegațiilor romano-catolicilor, sub diferite forme, la lucrările Consiliului Ecumenic al Bisericilor, alături de celelalte Biserici și «comunități ecleziastice», sînt semne vădite ale timpului. Sanctitatea Sa, Papa Paul al VI-lea, în calitate de conducător al Bisericii Romano-Catolice, putea să dea un răspuns satisfăcător domniei de unire, manifestată constant de Biserica aceasta. Fără îndoială însă că trecerea în revistă în această Mărturisire a aproape tuturor inovațiilor acestei Biserici nu este cel mai potrivit răspuns la năzuințele ferme de unire ale lumii creștine contemporane.

A doua caracteristică a epocii noastre privește domeniul social, care nu poate fi strălucim adepților Bisericii, cetățeni conștienți în lumea de azi: și ei împărtășesc, doresc fierbinte și sprijină năzuințele de pace, dreptate și progres ale lumii contemporane. Omenirea de astăzi, care de aproape trei decenii trăiește sub groaza războiului, care o amenință în mod latent cu o distrugere radicală și care a intrat în zorile erei unei lumi noi, libere, fără asupritori și asupriți, fără exploatare și exploatați, o lume ale cărei structuri în prefacere totală trosnesc din incheieturi, această omenire nu se uită înapoi ca femeia lui Lot, care s-a prefăcut în stîncă de piatră (Fac. XIX, 26), ci înainte, ca ingerul, spre «un cer nou și pămînt nou» (Apoc. XXI, 1).

31. *Ibidem*.32. *Ibidem*.33. *Ibidem*.

Ne socotim îndreptățiți să credem că Biserica Romano-Catolică așteaptă astfel de la conducătorul ei suprem un cuvînt clar, de chemare pentru a susține pe omenii «de bunăvoință» dinăuntru și dinafară Bisericii creștine în lupta lor dură pentru pace, dreptate și progres multilateral, astăzi. Credem că așa «se avîntă cineva înaintea unsei», în mersul ei spre bine, fiind seama întii de năzuințele ei actuale, ca Bengson, în sfîrșit, ne înveștam că nu este drept să amintim că Conciliul al II-lea de la Vatican a discutat cu multă dreptate asupra datoriei de a lucra în colegialitate — evident mai ales în domeniul doctrinei. Lucrul în colegialitate ar fi putut, fără îndoială, să lungească orizonturile pînă la un răspuns la întrebările pe care creștinii de astăzi le pun, în contextul actualității, tuturor Bisericilor creștine, deci și celei romano-catolice, ca sfînxul devotant din mitologie.

Făcînd astfel, Mărturisirea de credință a Papei Paul al VI-lea, ar fi apărut mai actuală și mai necesară.

Prof. N. CIHÎTESCU, Pr. Prof. D. STANILONE și Pr. Prof. P. REZUȘ

Herman B i n d e r, *Der Glaube bei Paulus (Credința la Pavel)*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1968, 120 p.

Credința, în concept religios, este noțiune constitutivă creștinismului, — teologiei și vieții creștine. Zicem, în concept religios, fiindcă termenul are largă circulație și în alte secțiuni ale gândirii și vieții umane, dar cu conținut «descrescînat».

Analiza noțiunii credinței la Sfîntul Apostol Pavel, de care se ocupă în lucrarea de față profesorul pentru Noul Testament de la Institutul teologic Lutheran din Sibiu, o introduce ca un scurt istoric al semanticii sale, menționînd că eoum în epoca nou-testamentară ea este supusă unui transfer de semnificație, fiind adică monismului este înlocuit de teologia post-paulină. Iar încercările — și acestea nu lipsesc în istoria teologiei creștine — de a reda teologiei calitatea avută la Apostolul Pavel — afirmă autorul — n-au fost încununatate de succes deplin. Motivul? Conceptul central al teologiei pauline — credința — era «prea instrîinat», încît prin credință se înțelege acum altceva decît a înțeles Sfîntul Apostol Pavel cu noțiunea «pistis». «Credința» este acum «un rezumat minimal abstract al activității exprimată prin înțelesul substantiv al verbului «a crede». Deci în dicționarul nostru «credință» și infinitivul substantivat al verbului «a crede» au conținut egal. Noi gîndim verbul, cînd vorbim despre credință, ceea ce nu era cazul la Sfîntul Apostol Pavel, care niciodată n-a întrebunțat substantivul «pistis» în mod verbal. După Sfîntul Apostol Pavel, credința stă în relație exclusivă cu Hristos, — ea este o realitate supraordonată omului.

Definiția noastră de azi nu apreciază

cuvintele «credință», «credincios», «crede» ca fiind termeni veritabil creștini, și nici nu le limitează conținutul numai la domeniul religios. După concepția curentă, credința este un fenomen psihologic, adică un proces sufletesc petrecut în individul uman, avînd cu elemente ființiale: a ține ceva de adevărat și a avea încredere recondiționată în «ceva» sau «cineva». În concepția aceasta subiectul credinței este omul, iar Dumnezeu sau divinul vine în considerație numai ca conținut, ca obiect al credinței umane. Dumnezeu reprezintă numai un obiect de credință între altele. Obiectul credinței poate fi variat: Dumnezeu, sensul vieții, o idee oarecare, un om, o comunitate de oameni etc., căci și atitudinea sufletească generală a «credinței» poate fi variată. Pentru semnificații lumesti s-a luat un termen din domeniul religios, secularizîndu-l. Și pe măsură ce secularizarea creștina în întindere, «credința» își pierde din valoare ei — mai întii pentru creștinism, dar și pentru domeniul profan.

Biserica și teologia își au partea lor de contribuție la descrescîinarea noțiunii credinței, fiindcă ele au oferit spre utilizare acest cuvînt din sfera religioasă. Nici în propovăduirea bisericească, nici în dicționarul teologic «credința» nu mai este ceva «veritabil» creștin, căci pe lângă «credincioșii lui Hristos», apar și «cei de altă credință». Se poate vorbi și de «credința într-un lucru oarecare. Apoi de «credința mahomedanilor, budiștilor ș.a. «Credința» nu se referă numai la